

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گزارش تطبیقی
(پژوهشکده مطالعات پایه)

آشنایی با نظام های قضایی در حقوق تشیع: عربستان

مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه

عنوان و نام پدیدآور	: آشنایی با نظام‌های قضایی در حقوق تطبیقی: عربستان/گردآوری و تدوین مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه؛ [برای پژوهشگاه قوه قضائیه]
مشخصات نشر	: تهران: قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۸ ص؛ ۱۹×۹/۵ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۰۶-۷۷-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: بالای عنوان: گزارش تطبیقی (پژوهشکده مطالعات پایه).
یادداشت	: کتابنامه.
عنوان دیگر	: عربستان
عنوان دوم	: گزارش تطبیقی (پژوهشکده مطالعات پایه).
موضوع	: قوه قضائیه — عربستان سعودی — قوانین و رویه‌ها
موضوع	: اجرای عدالت — عربستان سعودی
شناسه آوده	: پژوهشگاه قوه قضائیه
شناسه افزوده	: ایران، قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۴ ۵/۲۶۱۳۴ .IT
رده بندی دیویی	: ۵۲۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۳۹۹۳۵

وب سایت: www.jpri.ir پستی: ۱۹۸۳۸۴۶۵۱۴

تلفکس: ۰۲۱-۲۲۰۹۳۶۸۴

آدرس: بزرگراه چمران، بزرگراه یادگار امام، بعد از خروجی اوین درکه، پژوهشگاه قوه قضائیه

مرکز اسناد و کتابخانه ملی
قوه قضائیه

عنوان: آشنایی با نظام‌های قضایی در حقوق تطبیقی: عربستان

ناشر: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه

نظارت علمی: مصطفی اوحدی حائری- هادی عابدینی

تهیه و تنظیم: محمود ابراهیمی

نظارت فنی چاپ: منصور سعیدی

تیراژ و نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵ - ۱۰۰۰

قیمت: ۴۰۰۰۰ ریال

تلفن مرکز پخش: ۱۹-۶۶۴۸۶۱۱۵-۰۲۱ و ۰۲۱-۳۳۲۰۳۸۰۰-۹

فهرست مطالب

چکیده

دوره

بخش اول - ساختار سازمانی قوه قضائیه در عربستان

- فصل ۱ - شورای عالی قضایی ۲
- مبحث اول - تعیین شورای عالی قضایی ۲
- مبحث دوم - صلاحیت شورای عالی قضایی ۶
- گفتار اول - تصدیق امور، ادارات و استخدامی قضات ۶
- گفتار دوم - وضع لوایح و تعدد مقررات مربوط به شئون مختلف قضات ۷
- گفتار سوم - وضع لایحه بازرسی قضایی ۸
- گفتار چهارم - تشکیل دادگاه ۸
- گفتار پنجم - اعمال نظارت ۹
- گفتار ششم - تعیین رؤسای دادگاه‌های استیناف و دادگاه‌های درجه یک و همکارانشان ۱۰
- گفتار هفتم - تصویب مقررات خاص ۱۰
- گفتار هشتم - تنظیم فعالیت‌های دستیاران قاضی ۱۲
- گفتار نهم - تعیین مصادیق «اعمال شبه قضایی» ۱۲
- گفتار دهم - اظهار نظر درباره موضوعات مختلف ۱۳

- گفتار یازدهم - تهیه و تدوین گزارش سالانه جهت اطلاع به پادشاه ۱۴
- فصل دوم - وزارت دادگستری ۱۵
- مبحث اول - وزیر دادگستری ۱۵
- مبحث دوم - وظایف و صلاحیت‌های وزارت دادگستری ۱۶

بخش دوم - ساختار قضایی قوه قضاییه در عربستان

- صل اول - محاکم عمومی ۲۰
- مبحث اول - دیوان عالی کشور ۲۲
- گفتار اول - وظایف و اختیارات دیوان عالی کشور ۲۳
- گفتار دوم - تشکیلات دیوان عالی کشور ۲۵
- مبحث دوم - دادگاه تجدیدنظر (استیناف) ۲۸
- مبحث سوم - دادگاه بدوی (درجه یک) ۳۰
- گفتار اول - دادگاه جزایی ۳۲
- گفتار دوم - دادگاه احوال شخصیه ۳۴
- گفتار سوم - دادگاه تجاری و دعاوی کار ۳۴
- فصل دوم - محاکم اختصاصی ۳۵
- مبحث اول - دیوان مظالم ۳۶
- گفتار اول - تشکیلات دیوان مظالم ۳۷
- گفتار دوم - قضات دیوان مظالم ۴۱
- مبحث دوم - دادگاه‌های اداری ۴۲
- گفتار اول - تشکیلات دادگاه‌های اداری ۴۳
- گفتار دوم - صلاحیت دادگاه‌های اداری ۴۴

فصل سوم - صلاحیت محاکم و حل اختلاف آن	۵۱
---	----

بخش سوم - مناصب و حرفه‌های حقوقی

فصل اول - دادستان	۵۷
مبحث اول - وظایف و اختیارات دادستانی	۵۸
مبحث دوم - شرایط اشتغال در دادستانی	۶۲
فصل دوم - قضات	۶۳
مبحث اول - استقلال قضات	۶۵
مبحث دوم - شرایط قانونی انتصاب قضایی	۶۵
مبحث سوم - درجات قضات	۶۸
مبحث چهارم - وظایف و تکالیف قضات	۶۹
مبحث پنجم - دستمزد قضات	۷۲
مبحث ششم - نقل و انتقال - مرخصی و اموریات	۷۳
مبحث هفتم - پایه‌های قضایی و ترفیع قضات (نحوه ارزشیابی)	۷۴
مبحث هشتم - نظارت بر رفتار قضات (بررسی و تفتیش بر اعمال قاضی)	۷۸
مبحث نهم - تخلفات انضباطی و انتظامی	۸۱
مبحث دهم - پایان خدمت قضات	۸۰
نتیجه‌گیری	۸۳
منابع و مأخذ	۸۵

حکیده

با توجه به نظام سیاسی پادشاهی مطلقه در عربستان سعودی، خصایص آن نیز به عنوان یکی از شئون حاکمیت از صلاحیت‌های پادشاه این کشور محسوب می‌شود و علی‌رغم تصریح بر استقلال قوه قضائیه در قانون اساسی، نظام قضایی زیرنظر پادشاه توسط هیئت شورای عالی قضایی اداره می‌شود که مدیریت و نظارت بر محاکم را برعهده دارد و وزارت دادگستری به عنوان یکی از وزارتخانه‌های کابینه، مسئول پشتیبانی از دستگاه قضایی و نظارت بر امور مالی و اداری آن است. محاکم رکن اصلی دستگاه قضایی این کشور هستند که شامل دیوان عالی کشور، دادگاه تجدیدنظر (استیناف) و دادگاه درجه یک (بدوی) است که دادگاه اخیر شامل دادگاه‌های عمومی، جزایی، احوال شخصیه (خصوصی)، تجاری و دعاوی کار می‌باشند. دادستانی نیز در کنار محاکم جزایی و نظارت دارد. وظایف اصلی دادستانی این کشور شامل تحقیق، جرایم، طرح دعاوی عمومی جهت حمایت از منافع اجتماعی و نظارت بر زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها و اجرای احکام است.

در کنار نظام دادرسی عمومی، نظام دادرسی اداری نیز در عربستان وجود دارد که توسط دادگاه‌های اداری و در رأس

آنها، دیوان مظالم انجام می‌شود. نقش اصلی را در نظام قضایی عربستان قضات ایفا می‌کنند که مطابق قانون اساسی استقلال دارند و مطابق قانون خاص منصوب شده و تمامی امور مربوط به آنها به‌موجب آن قانون تعیین می‌شود. این قضات بر اساس اولویت در یازده درجه تقسیم‌بندی می‌شوند که ارتقا در این درجات مستلزم داشتن مدرک تحصیلی، سابقه خدمت قضایی و تخصص و کارایی است. همچنین در برابر وظایف و تکالیف قانونی، از استمزد و حقوق استخدامی شامل نقل و انتقال، مرخصی، مأموریت بهره می‌برند. همچنین نظارت بر رفتار قضات توسط ادارات برسی قضایی که زیر نظر «شورای عالی قضایی» فعالیت دارد، انجام می‌پذیرد و در صورت اثبات تخلفات انضباطی و انحراف از اهداف با قضات برخورد صورت می‌گیرد که حتی ممکن است به پایان خدمت آنها منجر شود.

حکومت در عربستان سعودی^۱ پادشاهی است و تمام قوا زیر نظر پادشاه^۲ اعمال می‌شوند. در قانون اساسی این کشور ذکر قوای سه‌گانه مانند سایر کشورها مورد اشاره قرار گرفته است. به موجب اصل ۴۴ قانون اساسی این کشور، قوای سه‌گانه حکومتی عبارتند از: قوه قضائیه^۴، قوه مجریه^۵ و قوه (مرجع) نظارتی.^۶ این مقامات برای انجام وظایف خود بر اساس قانون اساسی و سایر قوانین با یکدیگر همکاری می‌کنند و پادشاه، مرجع نهایی برای تمامی این مقامات و اقدار اساسی از آن‌ها خواهد بود. قابل ذکر است در این کشور قوه مقننه به صورت واقعی آن یعنی مجلس

۱- مملكة العربية السعودية

۲- الملك. در برخی متون قانون «ولی الأمر» نیز به‌کار رفته است.

۳- در قانون اساسی عربستان سعودی از ماده به جای اصل استفاده شده است؛ اما با توجه به استفاده از اصل در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، در این تحقیق، جهت تقریب به ذهن از «اصل» استفاده می‌شود.

۴- السلطة القضائية

۵- السلطة التنفيذية

۶- السلطة التنظيمية

قانون‌گذاری متشکل از نمایندگان ملت وجود ندارد و قوانین مورد نیاز، توسط پادشاه و وزرا وضع می‌شوند؛^۱ البته در قانون اساسی این کشور، یک مجلس^۲ پیش‌بینی شده است که بر اساس اصل ۶۸ قانون اساسی، نمایندگان آن از سوی پادشاه به نمایندگی منصوب می‌شوند. این مجلس، کاملاً مشورتی و نمادین است و در واقع شورایی مشورتی است تا نقش مشاور را برای پادشاه داشته باشند. این شورا فاقد قدرت قانون‌گذاری است و تصمیم‌گیرنده اصلی، هیأت وزیران^۳ و در نهایت پادشاه است. نمایندگان انتصابی حق دخالت در امور داخلی و خارجی را نداشته و در مورد مصوبات هیأت وزیران هم حق اظهارنظر ندارند. علاوه بر این، در بررسی طرح‌های عمومی توسعه، مطالعه قوانین و معاهدات بین‌المللی، تفسیر قوانین و بررسی گزارش دستگاه‌های دولتی، تنها نظر مشورتی می‌دهند. در مورد

۱- لازم به ذکر است شیوه قانون‌گذاری در عربستان، عودی با شیوه متداول در اکثر کشورها که قوانین توسط مجلس قانون‌گذاری تصویب می‌شوند، متفاوت بوده و در این کشور قوانین به عنوان فرامین توسط پادشاه و وزرا صادر می‌شوند اما در این حقوق برای تقریب به ذهن از لفظ «تصویب» و «منصوب» به جای «صدور» و «صادره» استفاده می‌شود.

۲- مجلس الشوری

۳- مجلس الوزراء

عهدنامه‌ها و معاهدات بین‌المللی، متن معاهدات به اطلاع اعضا می‌رسد و آن‌ها حق بررسی آن را دارند؛ اما حق رد یا تصویب ندارند و تنها شخص پادشاه است که آن‌ها را امضا می‌کند. همچنین نمایندگان حق پیشنهاد قانون ندارند و در مجلس نیز همین امری پیش‌بینی نشده است و تنها در برخی موارد با اصرار ۱۰ نفر و تصویب رئیس مجلس می‌توانند پیشنهاد طرح قانون را برای تدریب به شاه ارائه بدهند. با وجود این تفصیل، پادشاه حق انحلال مجلس را دارد و برای این کار نیاز به ذکر دلیل نمی‌باشد، چرا که به‌شماره ۱ کاملاً انتصابی است و پادشاه تمام اختیارات و مسئولیت‌ها را بر عهده دارد.

اگر چه اصل ۴۴ قانون اساسی این کشور بر استقلال این قوه اشاره دارد، اما متذکر می‌شود که فرمان سلطنتی امور قضایی را سازماندهی می‌کند؛ یعنی به نوعی استقلال قوه قضاییه تحت نظارت ریاست کشور به‌عنوان یکی شده است. عالی‌ترین رکن قوه قضاییه در این کشور، شورای عالی قضایی^۱ است که اعضای آن توسط پادشاه انتخاب می‌شوند. در کل می‌توان گفت به واسطه قدرت مطلق و انحصاری پادشاه در تمام شئون کشور و مدیریت مستقیم در امور قوای سه‌گانه، بیش از استقلال قوا، تداخل قوا وجود دارد.

۱- المجلس الأعلى للقضاء

در این نوشتار به دنبال بررسی نظام قضایی، ساختار محاکم و دستگاه‌های مرتبط، آیین دادرسی و شیوه حل و فصل اختلافات و سایر امور مرتبط با قوه قضاییه هستیم. لذا با بررسی قانون نظام قضایی^۱ به عنوان قانون پایه‌ای و قوانین مرتبط از جمله قانون دیوان مظالم^۲ و استفاده از سایر منابع از جمله تارنمای اینترنتی نهادهای دولتی و قضایی این کشور به این امر اقدام می‌کنیم.^۳

۱- عنوان این قانون «نظام القضاء» به معنی قانون قضاوت است اما با توجه به این که این قانون به نگرش قوه مدیریت قوه قضاییه این کشور، مشخص‌کننده ترتیب دادگستری و صلاحیت آن‌ها و همچنین امور مربوط به قضاوت و امور اداری استخدامی آن‌هاست، ترجیح داده شد از نظر لغوی به غلط اما از نظر ماهوی صحت صریح یعنی به «قانون نظام قضایی» ترجمه صورت گیرد.

۲- نظام دیوان المظالم

۳- اهل فن از دشواری و صعوبت نیل به چنین امری در رابطه با کشوری که نظام حقوقی پیشرفته‌ای ندارد، اطلاع‌رسانی دستگاه‌های مسئولان آن نیست و ساختارهای آن دائم در حال تغییر است؛ آشنا هستند. بدیهی است همچون سایر پروژه‌های تحقیقاتی، این کار از ایراد و اشتباه مصون نبوده و نویسندگان خود را نیازمند نظرات اصلاحی کارشناسان محترم می‌دانند.